

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Стоил Мавродиев, Югозападен университет „Неофит Рилски“,
Благоевград

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“

Автор: Шариф Кили Сайда (Sharif Kahily Saida)

Тема: „Възприемане на заболяванията и избора на края на живота на възрастните хора в общността“

Научен ръководител: доц. д-р Бистра Ценова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от Шариф Кили Сайда комплект материали на хартиен носител е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му, включва всички необходими документи, в т.ч. автореферат и публикации по темата. Процедурата е законосъобразна.

2. Актуалност на тематиката

В своята дисертация Шариф Кили Сайда се обръща към малко разработени и изключително важни въпроси, свързани с възприятието за болест и формирането на нагласа за край на живота в ситуация на поддържане на живота в медицински и социални заведения чрез медицински начин. Това са дълбоки и екзистенциални въпроси на човешкото битие, касаещи правото, желанието и волята на личността за живот или отказ от него, в случай на възникнали сериозни медицински състояния и заболявания (в т.ч. терминални), при които личността не би била в състояние на волеизявление. Всички те имат философски, религиозни, хуманни, екзистенциални, правни и психологични измерения.

Не бива да се забравя, както добре подчертава докторантът, че взимането на подобно решение в спокойна обстановка и социална общност има когнитивни, афективни и феноменологични компоненти.

В контекста на темата се вплитат социални и икономически елементи.

Всичко това прави концепцията и темата на дисертационният труд оригинална и значима. Реализираният изследователски подход е креативен. Подобно изследване не е реализирано до този момент в Израел.

3. Познаване на проблема

Шариф Сайда има несъмнено добра осведоменост по визираните въпроси. Същите са изследвани холистично, като по този начин е очертана феноменологията на проблема.

Безспорна е и психологичната компетентност на автора.

В същото време докторантът добре осъзнава, че намирането на единно решение конкретно в Израел, така и в останалите страни на тези въпроси е сложно и никога няма да бъде прието еднозначно.

4. Методика на изследването

Концепция на дисертационния труд предполага изследването на нагласи и за целта са използвани релевантни методи за емпиричното изследване. Докторантът е използвал демографски и психологически въпросници, които са адаптирани за съответната етническа група. Статистическите процедури съответстват на целта на изследването.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд има класическа структура и е разгърнат в общ обем от 132 страници. В структурно отношение са обособени шест основни глави. Теоретичният анализ изяснява конструктите възприятие за болест, нагласи и предпочитания за край на живота. По отношение на решението за край на живота са изведени редица индивидуални, личностни и когнитивни характеристики, които оказват влияние върху този процес. Изследвани са възприятията за болест на пациенти с тежки диагнози.

Сложността се допълва и от семействата, респективно тяхната роля в процеса за взимането на съответно решение (в бъдеще време) за техните близки.

Докторантът е представил компетентно и дискусивно различните гледни точки по тези въпроси.

Дизайнът на изследването е релевантен на основната концепция на труда. Целите, задачите и хипотезите са формулирани ясно и са взаимно свързани.

В Анализът на резултатите най-напред е представена надеждността на използваните инструменти, след което е направен и вариационен анализ, което е позволило да се изследват издигнатите хипотези.

Шариф Сайда демонстрира добри аналитични способности при качествения анализ на получените статистически данни. Установени са сложните взаимовръзки между възприятието за болест и решението за край на живота.

Направените изводи и обобщения са коректни по отношение на емпиричните резултати.

Приемам напълно формулираните методологични, научно-теоретични и приложно-практически приноси от докторанта:

- Направен е компетентен и задълбочен теоретичен анализ на конструктите, предмет на дисертационния труд.

- по своя същност изследването е креативно и иновативно както за Израел, така и за други страни, в т.ч. и за България.

- апробиран и модифициран е изследователски инструментариум.

- Изведени са ценни препоръки за практиката.

Приносите, от една страна – обогатяват теорията и практиката в областта на психологията, медицинската и социална сфера, а от друга страна са новост.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторантката

Представените 3 публикации са пряко свързани с темата на дисертацията, същите са публикувани.

Нямам съмнения, че дисертационният труд е лично дело на докторанта. Приносите и получените резултати са негова лична заслуга.

7. Автореферат

В структурно и съдържателно отношение авторефератът отразява коректно основните моменти на дисертацията. Представени са основните теоретични постановки, дизайна и резултатите от собственото проучване.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам дисертационният труд да бъде публикуван под формата на монография както в България, така и в Израел.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на Шариф Сайда е реализиран на високо научно равнище. Същият съдържа оригинални приноси.

Докторантът притежава висока психологична грамотност и изследователски компетентности.

Предвид на горното, убедено давам своята положителна оценка и ще гласувам ЗА присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Шариф Кили Сайда по област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология; докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

24.06.2022 г.

Изготвил становището: ....

доц. д-р С. Мавродиев